

ПВНЗ УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА

Кафедра цивільного права і процесу

Робоча програма навчальної дисципліни

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ОБОВ'ЯЗКОВА ДИСЦИПЛІНА

Освітньо-професійні програми першого рівня вищої освіти
та освітньо-кваліфікаційні програми за спеціальністю 081 «Право»

Розробник:

Саракун І. Б. доцент кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету університету 30 серпня 2018 року (протокол №1).

Завідувач кафедри

доктор юридичних наук

_____ Короед С. О.

30 серпня 2018 р.

ВСТУП

Прийняття 10 січня 2002 р. Сімейного кодексу України, безумовно, стало проривом у вітчизняному законодавстві, оскільки він вдало поєднує в собі правовий досвід розвинутих європейських держав і традиції сімейних відносин, характерні для України. Сімейним кодексом вперше дається визначення сім'ї, «легалізуються» фактичні шлюбні відносини, врегульовуються відносини наречених, змінюється порядок розірвання шлюбу та визнання його недійсним, правовий режі майна подружжя, деталізуються особисті немайнові права і обов'язки подружжя на утримання, передбачається широкий спектр сімейних договорів тощо. Останні зміни і доповнення, внесені до сімейного законодавства, свідчать про позитивні зрушення у сфері захисту державою сім'ї, дитинства, зокрема, прийнята, низка нормативно-правових актів, покликаних захищати права дітей, що залишилися без батьківського піклування.

Пропонована програма підготовлена відповідно до програми вивчення курсу «Сімейне право» для студентів напряму підготовки «Право». У ньому висвітлено всі основні інститути сімейного права. Предметом вивчення курсу є регулювання нормами сімейного законодавства майнових та особистих немайнових відносин сімейних відносин а саме: шлюбних відносин; правовідносин між батьками і дітьми, між іншими членами сім'ї та родичами; відносин, що виникають з влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

В ході аналізу тем навчальної дисципліни звертається увага на існуючі спірні моменти, неузгодженості та прогалини, пропонуються альтернативні шляхи їх подолання. Значна увага приділена також постановам Пленуму Верховного Суду України, присвяченим порядку розгляду судами спорів, що виникають з окремих видів сімейних відносин.

Зазначений курс пов'язаний з теорією держави і права, оскільки використовує термінологію і понятійний апарат цієї базової дисципліни, з історією держави і права, оскільки шлюб та сім'я склалися історично, із цивільним правом, яке регулює приватно-правові відносини осіб. Вивчення курсу «Сімейне право» передбачає також наявність певного рівня знань із конституційного, цивільно-процесуального, міжнародного та інших галузей права.

Метою курсу: є формування знань про встановлення та розвитку сімейних правовідносин, а також удосконалення умінь по застосуванню сімейного законодавства на практиці.

Завдання: ознайомити з основними питаннями доктрини сімейного права та проблеми регулювання сімейних правовідносин, а також застосування норм сімейного права, категоріями та цивільно-правовими інститутами, базою для яких є Конституція України та чинне цивільне, сімейне законодавство. Зокрема, забезпечити досконале знання законодавчих та теоретичних питань, які стосуються порядку, умов укладення та припинення шлюбу, прав і

обов'язків подружжя, батьків і дітей, аліментні зобов'язання членів сім'ї, про форми влаштування дітей, що залишилися без батьківської опіки та ін.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- загальну та спеціальну частини сімейного права; ознаки та види сімейних правовідносин;
- основний зміст сімейних правовідносин;
- правового статусу суб'єктів сімейного права;
- правового регулювання окремих видів сімейних відносин;
- загальні засади захисту сімейних прав та інтересів;
- володіти механізмами дослідження теоретичних проблем сімейних відносин.

Вміти:

- тлумачити поняття сімейного права та сімейних правовідносин;
- застосовувати на практиці норми сімейного права.
- аналізувати закономірності та тенденції розвитку сімейного права;
- професійно захищати законні права та інтереси різних суб'єктів сімейних правовідносин.

Основні загальнокультурні та професійні компетенції.

У результаті вивчення дисципліни «Сімейне право України» студенти повинні бути здатними до вирішення професійних задач діяльності, пов'язаних з ефективністю теоретико-методичного підходу в процесі здійснення наукового дослідження, а також розуміння практичного змісту впливу сімейних норм на процес організації національного законодавства та побудови громадянського суспільства і соціальної правової держави.

Компетентності соціально-особистісні:

- знати суть правосвідомості та місце у ньому сімейного права;
- вміння формувати власний науковий світогляд;
- здатність критично мислити та аналізувати зміст права;
- загальнолюдські морально-етичні цінності.

Загальнонаукові компетенції:

- базові знання в галузі правової ідеології та основних ідеологічних концепцій сучасності;
- розуміння місця й значення цивільного процесу в умовах побудови громадянського суспільства в Україні;
- уявлення про роль цивільного процесу в становленні права та держави.

Пререквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши такі навчальні дисципліни як (перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше, перелік раніше здобутих результатів навчання тощо).

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 08 «Право»	Нормативна	
	Спеціальність 081 «Право»		
	Спеціальність (професійне спрямування): –		
Загальна кількість годин - 90		Рік підготовки: 3-й	
		Семестр 15-й	
Кількість годин аудиторних – 36 год.: лекційних – 20 год. семінарських -16 год. самостійної – 84 год.	Освітній ступінь: бакалавр	12 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	2 год.
		Лабораторні <i>не передбачено</i>	
		Самостійна робота	
		34 год.	50 год.
		Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/1

для заочної форми навчання – 1/2

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за чотирьох бальною шкалою, де «2» - незадовільно; «3» - задовільно; «4» - добре; «5» - відмінно.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену проводиться у тестовій формі і оцінюється відповідно до шкали оцінювання знань студентів за ЄКТС	Національна шкала	Шкала ЄКТС
---	--------------------------	-------------------

Шкала в балах

90-100 балів	5 «відмінно»	A
80-89 балів	4 «дуже добре»	B
65-79 балів	4 «добре»	C
55-64 бали	3 «задовільно»	D
50-54 бали	3 «достатньо»	E
35-49 балів	2 «незадовільно»	FX
1-34 бали	2 «неприйнятно»	F

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права

Тема 1. Предмет та метод сімейного права. Сімейне законодавство.

Поняття сімейного права і сімейного законодавства. Проблеми визначення сімейного права як галузі знань, галузі законодавства та науки. Місце сімейного законодавства в системі права. Критерії відмежування сімейного і цивільного права. Розвиток та система сімейного права. Соціальна цінність сімейного права. Предмет і метод сімейного права. Основні засади сімейного права. Сімейний кодекс як основне джерело сімейного законодавства України. Співвідношення норм цивільного кодексу та сімейного кодексу України.

Тема 2. Поняття та види сімейних правовідносин.

Структура сімейних правовідносин, склад його елементів: суб'єкти, об'єкти, зміст.

Класифікація сімейних правовідносин. Учасники сімейних правовідносин. Здійснення сімейних прав. Виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів. Строки у сімейному праві України. Особливості окремих видів сімейних правовідносин (майнових, особистих немайнових).

Тема 3. Поняття та правова природа шлюбу.

Поняття шлюбу. Умови укладення шлюбу. Порядок укладення шлюбу. Недійсність шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним. Фактичні шлюбні відносини. Поняття шлюбного договору. Укладення та зміст шлюбного договору.

Тема 4. Поняття та види прав і обов'язків подружжя.

Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Роздільна власність подружжя. Спільна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Договірний режим майна подружжя. Права та обов'язки подружжя щодо утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Тема 5. Підстави та порядок припинення шлюбу.

Поняття та підстави припинення шлюбу. Розірвання шлюбу органом РАЦС. Розірвання шлюбу органом РАЦС за заявою одного з подружжя. Розірвання шлюбу у судовому порядку. Правові наслідки розірвання шлюбу. Режим окремого проживання подружжя. Проблеми теорії та практики порядку розірвання шлюбу.

Змістовий модуль 2. Особлива частина.

Тема 6. Права та обов'язки батьків та дітей.

Права батьків та дітей на майно. Обов'язок батьків утримувати дитину та його виконання. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованості за аліментами. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі			
		Л	п	с	с.р		л	п	с	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	10
Змістовний модуль I. Загальна частина сімейного права.										
Тема 1. Предмет та метод сімейного права. Сімейне законодавство.	9	2		2	5	7	2			5
Тема 2. Поняття та	9	2		2	5	5				5

види сімейних правовідносин.										
Тема 3. Поняття та правова природа шлюбу.	9	2		2	5	7	2			5
Тема 4. Поняття та види прав і обов'язків подружжя.	9	2		2	5	14	2		2	10
Тема 5. Підстави та порядок припинення шлюбу.	8	2		2	4	5				5
Разом за розділом 1	44	12	14	10	24	38	6		2	30
Змістовний модуль II . Особлива частина сімейного права.										
Тема 6. Права та обов'язки батьків та дітей.	6	2		2	5	12	2			10
Тема 7. Поняття і значення опіки і піклування над дітьми.	9			2	5	10				10
Разом за розділом 2	58	2		14	34	22	2			20
Підсумковий контроль	Екзамен									
Усього годин	90	14		24	52	92	10		2	50

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Апопій І. В. Сімейне право України [Текст] : навч. посіб. для студ. Вузів / І. В. Апопій. – 2-е вид., переробл. та допов. – К. : ЦУЛ, 2011. – 359 с.
2. Балюк Ю. Способи набуття права спільної власності фізичними особами на житло // Підприємництво, господарство і право, 2014. – № 11. – С.8 -12
3. Білик О.О. Співвідношення фактичної сепарації і режиму окремого проживання подружжя в сімейному праві України [Текст] / О. О. Білик // Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис. – 2013. – №4. – С. 206 -210.
4. Гузь Л. Є., Гузь А. В. Судово-практичний коментар до Сімейного кодексу України. Навчальний посібник. — Х.: Видавничий будинок «ФАКТОР», 2011. — 576 с.
5. Дякович М. М. Сімейне право України: Навчальний посібник. — 2-ге вид., виправл. і доп. — К.: Правова єдність, 2012. — 551 с.

6. Дзера О. В. Сімейне право України. - Підручник. - Юрінком інтер. – 2016. – 520 с.
7. Цивільне право України. Підручник. Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова – К.: «Істина», 2003. – 776с.
8. Цивільне право України. Підручник. У двох томах. За заг. ред. Я.М. Шевченко – Т.1. Загальна частина. – К. Концерн: «Видавничий дім» «Ін Юре», 2003. – 520с., Т.2. Особлива частина. – 406с.
9. Цивільне право України. Підручник. У двох томах. За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої та В.Л. Яроцького – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Т.1. – 480с., – Т.2. – 551с.
10. Цивільне право України. Навчальний посібник. За заг. ред. Л.О. Доміненко, С.О. Сарнавська – К.: МАУП, 2005. – 384с.
11. Цивільне право України: Підручник. Видання третє, перероблене і доповнене: Підручники, навчальні посібники, / Старцев О. В., Харитонов Є. О., Харитонова О. І., — 2013. — 808 с.
12. Цивільне право : підручник : у 2 т. / НУ "ЮАУ ім. Я. Мудрого" ; за ред. : В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. – Х. : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с. Т. 2. – 816 с.
13. Лепех С. М. Сімейне право України : навчальний посібник / С. М. Лепех. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 318 с.
14. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З.В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.
15. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. / За ред. Ю.С. Червоного. - К.: Істина, 2003. - 464 с.
16. Сімейне право України : навчальний посібник / Т. А. Кобзєва, В.С. Шапіро. –Суми : Сумський державний університет, 2015. –90 с.
17. Сімейне право України (у схемах): Навч. посібник. - К.: Атіка, 2005. - 160 с.
18. Сімейне право України: підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В., Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. — 4-те вид., перероб. і доп. — К.: Юрінком Інтер, 2012. — 320 с.
19. Сімейне право України: Підручник/ За ред. Ю.С. Червоного. - К.: Істина, 2004. - 400 с.
20. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. - К.: Видавн. Дім «Ін Юре», 2003. - 532 с.

Нормативні акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року // Офіційний Вісник України. – 2008.
3. – № 93. – Ст. 3103.

4. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року (дата набуття чинності для України – 27.09.1991 року).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року (дата набуття чинності для України – 23.03.1976 року) // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 11.
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492.
9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
10. Житловий кодекс УРСР від 30.06.1983 року № 5464-X // Вісник Податкової служби України. – 2009. – № 11.
11. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 року № 2866-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – Ст. 561.
12. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
13. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 року № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39.
14. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 року № 2398-VI // Голос України від 27.07.2010 - № 137.
15. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 року № 1382 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 232.
16. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 року № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 147.
17. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 354.
18. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 17.01.2018 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35.
19. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 року № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
20. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 року № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.
21. Про виконавче провадження: Закон України // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542).
22. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 року № 1740 // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 47. – Ст. 2128.

23. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 року № 915 // Офіційний Вісник України. – 2007. – № 52. – Ст. 215.

24. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 564 // Офіційний Вісник України. – 2002. – №18. – Ст. 925.

25. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 565 // Офіційний Вісник України. – 2002. – №18. – Ст. 926.

26. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року № 866 // Офіційний Вісник України. – 2008. – № 76.

27. Про затвердження Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року № 866 // Офіційний Вісник України. – 2008. – № 76. – Ст. 2561.

28. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 року № 905 // Офіційний Вісник України. – 2008. – № 79. – Ст. 2660.

29. Про затвердження зразків, форм та вимог до оформлення документів з питань усиновлення: Наказ Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини від 05.12.2008 №186.

30. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2007 року № 1064 // Офіційний Вісник України. – 2007. – № 65. – Ст. 2516.

31. Про затвердження Переліку захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.08.2008 року № 479 // Офіційний Вісник України. – 2008. – № 82. – Ст. 2784.

32. Про затвердження Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 27.12.2011 №973.

33. Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2007 року № 302/80/49 // Офіційний Вісник України. – 2007. – № 17. – Ст. 685.

34. Про затвердження Типового положення про будинок дитини: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.1998 року № 123 зі змінами від 15.02.2006 р. // Офіційний Вісник України. – 1998. – № 23.

35. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України від 10.09.2012 №995/557.

36. Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ: Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.11.2011 №445.

37. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 року № 1203 // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 34.

38. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 року № 34/166/131/88 // Офіційний Вісник України. – 1999. – № 26.

39. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11// НАУ – 2015.

40. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 року № 5 /НАУ – 2015 р.

Допоміжна

1. Антокольская М. В. Семейное право : учебник [изд. 2-е, перераб. и доп.] / М. В. Антокольская. – М. : Юристъ, 2003. – 333 с.

2. Антошкіна В. К. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної власності / В. К. Антошкіна // Право України. – 2005. – № 8.

3. Антошкіна В. К. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям (колишнім подружжям) / В. К. Антошкіна // Право України. — 2004. – № 11.

4. Антошкіна В. К. Договірне регулювання майнових відносин подружжя / В. К. Антошкіна // Право України. – 2005. – № 3.

5. Афанасьева И. В. Правовое регулирование суррогатного материнства / И. В. Афанасьева // Медицинское право. – 2007. – № 2.

6. Глиняна К. М. Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / К. М. Глиняна. – Одеса, 2006. – 20 с.

7. Гонгало Б. М. Брачний договір. Коментарій семейного и гражданского законодательства. – [3-е изд., перераб. и доп.] / Б. М. Гонгало, П. В. Крашенинников. – М. : Статут, 2006. – 128 с.
8. Дворецкий В. Р. Всё о брачном договоре / В. Р. Дворецкий. – М. : ГроссМедиа : РОСБУХ, 2008. – 96 с.
9. Дзера О. Деякі проблеми врегулювання відносин власності подружжя в новому Сімейному кодексі України / О. Дзера // Юридична Україна. – 2003. – № 1.
10. Дякович М. М. Правовий режим майна подружжя / М. М. Дякович // Довідник нотаріуса. – 2008. – № 2. – 92 с.
11. Д'ячкова Н. А. Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Н. А. Д'ячкова. – К., 2006. – 21 с.
12. Ковальська В. С. До питання про особливості сімейних правовідносин / В. С. Ковальська // Форум права. – 2012. – № 1. – 480-486.
13. Ковальська В. С. Юридичні факти стани у сімейному праві: питання правової природи [Текст] / В. С. Ковальська // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2012. – № 4. – С.162-168.
14. Ковальська В. С. Рішення суду, як правозмінюючий та правоприпиняючий юридичний факт у сімейному праві [Текст] / В. С. Ковальська // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2013. – № 1.
15. Козлов С. Шлюбний договір : прагматизм чи необхідність / С. Козлов // Юридична газета. – 2005. – № 6.
16. Красицька Л. Оспорювання батьківства / Л. Красицька // Юридична Україна. – 2008. – № 7.
17. Лепех С. М. Виникнення грошових зобов'язань за сімейно-правовими договорами / С. М. Лепех // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XII регіональної наук.-практ. конф. (9–10 лютого 2006 р.) – Львів : Юрид. ф-т ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
18. Луць В. Окремі аспекти регулювання відносин спільної власності за цивільним та сімейним законодавством України / В. Луць, А. Гриняк // Юридична Україна. – 2008. – № 8.
19. Майданик Р. А. Договори про утримання подружжя та дітей / Р. А. Майданик // Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ. посіб. / відп. ред. Р. А. Майданик. – К. : Юстініан, 2007. – 912 с.
20. Сімейне право України : підручник / [Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – [2-е вид., перероб. і допов.] – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 288 с.

Адреса веб-сайту	Назва веб-ресурсу
1	2
www.president.gov.ua	Президент України
www.rada.gov.ua	Верховна Рада України
www.kmu.gov.ua	Кабінет Міністрів України
www.ccu.gov.ua	Конституційний Суд України
www.scourt.gov.ua	Верховний Суд України
www.sc.gov.ua/	Вищий спеціалізований суд України з розгляду
www.arbitr.gov.ua	Вищий Господарський Суд України
www.ombudsman.kiev.ua	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
www.rainbow.gov.ua	Рада національної безпеки та оборони України
www.minjust.gov.ua	Міністерство юстиції України
www.vru.gov.ua	Вища рада юстиції України
www.gp.gov.ua	Генеральна прокуратура України
www.cvk.gov.ua	Центральна виборча комісія України
www.uba.kiev.ua	Асоціація правників України
www.pravosud.org.ua	Українське правосуддя
www.nplu.kiev.ua	Національна парламентська бібліотека України
www.uamedia.visti.net/gol	Газета «Голос України»
www.uamedia.visti.net/uk	Газета «Урядовий кур'єр»
www.pravo.biz.ua	Електронна бібліотека з правознавства
www.pravo.org.ua	Центр політико-правових реформ
www.chitalka.info	Електронні підручники он-лайн/ Право
www.uapravo.org	Правовий журнал
www.nau.kiev.ua	Нормативні акти України - законодавство для
www.cmlaw.com.ua	Юридична компанія «Чечель, Маллаєв та Партнери»
www.pravoved.com.ua	Спеціалізований ресурс для правників
www.lawyer.org.ua	Корпорація «Юриспруденція он-лайн»
www.legality.kiev.ua	Інститут проблем законодавства
www.khpg.org	Харківська правозахисна група
www.vybor.8m.com	Судові проблеми (інформація про судову систему, як
www.pension.kiev.ua	поводитися в суді, як написати скаргу до Європей-
legalpro.hypermart.net	Пенсійне забезпечення в Україні
www.uapravo.org	Правовий захист (Рішення Конституційного Суду
www.whoiswho.com.ua	UApravo (Сайт корисної правової інформації: є мето
www.helsinki.org.ua	«Хто є хто в Україні?» (Сайт пропонує необхідну кон
www.u21.org.ua	тактну інформацію про органи державної влади.
www.accent.kiev.ua	Надається довідкова інформація з номерами телефонів,
	адресами, біографіями чиновників тощо)
	Українська Гельсінська спілка з прав людини
	Юрист XXI століття
	Політична та економічна інформація про Україну

www.sudova-
practika.kiev.ua

www.coe.kiev.ua

www.legal.com.ua

Судові рішення

Рішення Європейського суду

Інформаційно-пошукова система по законодавству

Навчальна література в онлайн-режимі

1. Опришко В. Ф., Шульженко Ф. П., Шимон С. І. Поняття сімейного права: Підручник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/21888/>

2. Лекційні матеріали з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми цивільного та сімейного права України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oduvs.edu.ua/aktual_problem_c_s_p.html

3. Гопанчук В. С. Сімейне право України: Підручник.- Київ, Істина. - 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/SPravo/>

4. Борисова В.І., Жилінкова І.В. Сімейне право України: Підручник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/semeynoe-pravo/138-viborisova-ivzhilinkova-simejne-pravo-ukrayini.html>

5. Сімейне право України: підручник / Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. — 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2009. — 288 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://diplomvkarmane.org.ua/attachments/1501_SimeyPravo.pdf

6. Сімейне право (Викладач: Гончарова А.В.) Курс дистанційного навчання СумДУ з «Сімейного права» 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dl.sumdu.edu.ua/>

7. Інна Колодій про сімейне право. Лекція онлайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=76MzbHwvyRs>